

120 grensoverschrijdende activiteiten tot stand te brengen. De aanleiding hiertoe was het 750-jarig jubileum van de keur van de Vier Ambachten en het al even eerbiedwaardige jubileum van een belangrijke zeedijk, de graaf Jansdijk. De jubilea werden aangegrepen om het bewustzijn van de historische eenheid, of zoals de organisatoren het uitdrukken, de collectieve identiteit, van de streek te bevorderen. Dit was voor deze grensstreek in het jaar 1992 aan de vooravond van het wegvallen van de staatsgrenzen natuurlijk zeer actueel. Een van de jubileumactiviteiten werd gevormd door de uitgave van dit boek *'Over den Vier Ambachten'*. Wat is nu de meerwaarde van een boek dat een grensoverschrijdende regio als uitgangspunt neemt ten opzichte van enerzijds nationale geschiedschrijving en anderzijds enkele jaargangen van de regionale historische tijdschriften?

Een 'kleurvol palet' noemen de redacteuren hun werk. Dat is het zeker en ik zou er aan toe willen voegen: een indrukwekkend boek niet alleen door de geweldige omvang (114 hoofdstukken, 1060 bladzijden, 3 kilogram), maar vooral ook door de intensieve samenwerking op regionaal niveau die er achter schuilgaat. Het boek ziet er prachtig uit, de pagina met beeldmerken van grote sponsors spreekt hier duidelijke taal. De mooie uitgave van de dertiende-eeuwse Dampierre-kaart, (desgewenst ingelijst), past hier ook bij. Achterin het boek bevindt zich als pendant een moderne overzichtskaart.

De selectie van schrijvers garandeert zeer uiteenlopende invalshoeken, de deskundigen variëren van professioneel historicus tot uitvoerend kunstenaar. De onderwerpen zijn van afwisselende, doorgaans goede en soms hoge kwaliteit. Een aantal bijdragen bevat ook de neerslag van nieuw onderzoek. Een voorbeeld hiervan is de vergelijking van de turfwinning in Brabant met die in de Vier Ambachten en het land van Saeftinghe (7b). Opvallend is dat over dit onderwerp zulke grote meningsverschillen blijken te heersen dat de redacteuren zich noodzaakten te vragen om in een postscriptum te vragen om nader microgeologisch onderzoek.

Het doet zeer modern aan dat het geheel wordt ingeleid door een voorstelling van de vier ambachten in artistieke materiële symbolen en kaarten, een accent dus op visuele bronnen. De zeer diverse bijdragen hebben de redacteuren vervolgens weten onder te brengen in zes hoofdgroepen: landschap en bewoning, sociaal-economisch leven, instellingen, kerk, politiek, en cultuur en mentaliteit. Afgezien van deze onderwerpsordening is er niet naar gestreefd het geheel of de afzonderlijke delen door een inleiding of conclusie thematisch te verbinden of algemene ontwikkelingen te traceren. Weliswaar komt een poging tot vergelijkende analyse in een enkel opstel van de grond, bij het hierboven genoemde voorbeeld over turfwinning, bij de vraag waarom er zo weinig Romeinse vondsten in de vier ambachten gedaan zijn (17), bij de vergelijking van het waterschapsrecht met dat van Zeeland en Holland (68) en bij de vier ambachten als raakpunt van lexicale invloedssferen (102). Toch is dit binnen het geheel te mager. De eigenheid van de regio in relatie tot de aangrenzende gebieden komt niet voldoende uit de verf. Was dit voor de samenstellers te vanzelfsprekend?

Hoewel dus de taak die ik spontaan aan een dergelijk project zou stellen niet expliciet uitgevoerd wordt, is het boek als kleurvol palet een heel interessant boek van grote regionale betekenis. Het is bovendien een prachtig voorbeeld van het hoge niveau dat de lokale en regionale geschiedenis in de afgelopen jaren heeft bereikt.

P. J. E. M. van Dam

B. C. M. Jacobs, P. L. Nève, ed., *Hoven en banken in Noord en Zuid. Derde colloquium Raad van Brabant, Tilburg, 30 en 31 januari 1993* (Brabantse rechtshistorische reeks VII; Assen: Van Gorcum, 1994, x + 249 blz., f45,-, ISBN 90 232 2958 4).

De studie van lokale en regionale rechtbanken en gerechtshoven maakt de laatste decennia een opmerkelijke opleving door. In dat kader wordt ook de procesgang bestudeerd: het procesrecht zorgt immers voor de concretisering van abstracte wetten en studeerkamerdogmatiek. De rechtshistorici slaan nieuwe wegen in. Behalve aan de institutionele en biografische aspecten besteden zij ook aandacht aan de politieke rol derhoven en banken in een tijd waarin de scheiding der machten vaak nog maar nauwelijks was doorgevoerd. De rechterlijke instellingen in Brabant stonden in 1993 ten derde male op het programma van een colloquium. Eerder was vooral aandacht geschonken aan de Raad van Brabant, of beter: raden van Brabant, want in 1591 was voor het veroverde deel van het oude hertogdom een Staatse raad ingesteld. Nu ging het om een ruimer thema: lagere gerechten, hun onderlinge verhoudingen en hun relaties tot de respectieve centrale raden van Brabant enerzijds, en om de vergelijking tussen deze raden met soortgelijke instellingen in de omgeving. Belgische en Nederlandse rechtshistorici en historici werkten weer eendrachtig samen.

Twaalf thema's passeren de revue: J. Monballyu en L. Zoodsma behandelen respectievelijk de gerechtelijke bevoegdheid van de Raad van Vlaanderen in de zestiende en van de staatse Raad en Leenhof van Vlaanderen te Middelburg in de zeventiende en achttiende eeuw. Th. J. van Rensch bespreekt de appèlrechtspraak van commissarissen-deciseurs te Maastricht in diezelfde periode. De heroriëntering van het Hof van Holland in de eerste decennia van de Opstand is het onderwerp van een kort artikel van R. Huijbrecht, getiteld 'Scheiding der geesten. Spiegeling langs de breuklijnen der geschiedenis'. Aspecten van leenrecht en evocatiepraktijk krijgen aandacht in de bijdrage van R. Opsommer over de wetachtige Kamer van Vlaanderen en de ondergeschikte leenhoven circa 1500, en van G. H. A. Venner over geëvoceerde processen voor het Hof van Gelder te Venlo (die bij de bespreking van recente literatuur over evocatie nog had kunnen verwijzen naar het *Liber amicorum prof. dr. M. Baelde*, 1993,205). Natuurlijk kregen ook tijdens dit colloquium de raden van Brabant zelf weer aandacht. W. M. Lindemann behandelt de rechtspraak in leenzaken bij de Staatse raad en het leenhof van Brabant, met name aan de hand van 36 dossiers uit de zeventiende en achttiende eeuw. Een bijzonder thema stelt mw. B.C.M. Jacobs aan de orde in haar bijdrage over het ongenoegen der overheid dat partijen zich op de hals konden halen als zij besloten voor de 'verkeerde' raad te procederen: voor de 'legitieme' Raad van Brabant te Brussel, dan wel voor de 'rebelse' in Den Haag. M. W. van Boven deed archiefonderzoek naar de verhouding tussen Raad van Brabant en de regionale hoofdbanken inzake het appèlrecht in civiele processen gedurende de tijd van de Republiek. Van X. Rousseaux is de Nederlandse bewerking geplaatst van een eerder in 1988 verschenen artikel over machtsverhoudingen tussen lokale schepenbanken in Waals Brabant en de Brusselse Raad in de zeventiende en achttiende eeuw. De bundel wordt besloten met een ruim geïllustreerd essay over recht en rechtspraak in Tilburg (1342-1803) van de hand van B.C.M. Jacobs en G. J. W. Steyns, een bijdrage die tevens als handleiding diende voor een expositie over dat onderwerp ingericht in het gemeentearchief van Tilburg. Het is jammer dat aan deze hoogwaardige publikatie een index ontbreekt.

A. H. Huussen jr.

O. Thiers, *Bedevaart en kerkeraad. De Amersfoortse vrouwevaart van 1444 tot 1720* (Hilversum: Verloren, 1994, 150 blz., f29,-, ISBN 90 6550 386 2).

Ottie Thiers behandelt in deze bewerking van haar Utrechtse doctoraalscriptie bijna drie eeuwen